

ONA TILI DARSLARIDA O`QUVCHILARNING O`QITISH SAVODXONLIGINI SHAKLLANTIRISH

Xojiqulova Oltinoy Akramovna
Andijon davlat tibbiyot instituti Tyutori
Ona tili va adabiyot o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ona tili va o`qish savodxonligi fani boshlang'ich sinf o`quvchilarining og'zaki va yozma savodxonligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishi haqida, ona tili o`qitish metodikasi ta'limning turli bosqichlarida o`quvchilarning bilim, ko`nikma va malakalarini aniqlashi haqida so`z boradi.

Kalit so`zlar: ona tili, savodxonlik, shakllantirish, ahamiyat, aniqlash, ta'lim berish, fan, vazifa, ko`nikma, malaka.

O`quvchilarga ona tilini o`rgatish, ularni tarbiyalash va har tomonlama rivojlantirish vazifasidan kelib chiqib, bilish nazariy asoslanib, barcha yaqin, o'zaro bog'liq fanlar tavsiyalariga asoslanib, ona tili o`qitish metodikasi o'z tamoyillarini ishlab chiqadi. Bu tamoyillar umumdidaktik tamoyillardan o'zgacha bo'lib, o`qituvchi bilan o`quvchi o'rtasidagi o`quv mehnatining yo`nalishlarini belgilab beradi.

Ona tili va o`qish savodxonligi fani boshlang'ich sinf o`quvchilarining og'zaki va yozma savodxonligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinflarda o`qitiladigan darslar o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lim tizimida alohida o'rin tutadi. Negaki ularning zaminida savodxonlik va axloqiy-talimiy tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshlang'ich ta'lim darslariga o`quvchilar qiziqishini oshirishga alohida e'tibor berish lozim. Chunki bolalar boshlang'ich sinflardan oq «dars» degan muqaddas so'zdan bezib qolmasliklari lozim.

O`qish savodxonligi - jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir.

Ona tili o`qitish metodikasi ta'limning turli bosqichlarida o`quvchilarning bilim, ko`nikma va malakalarini aniqlaydi, o`qishning muvaffaqiyati va kamchiliklarini belgilaydi, sababini izlaydi, xato va kamchiliklarni bartaraf etish usullarini topadi. Ona tili metodikasi ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ona tilini o`qitishning izchillik va uzluksizligini ta'minlaydi. Maktabgacha tarbiya muassasasida, asosan, bolalarning nutqini o'stirish nazarda tutiladi. Boshlang'ich sinfda o`quvchilar nutqini o'stirishdan tashqari, ona tilidan elementar nazariy tushunchalarni amaliy o'zlashtirishlari ham nazarda tutiladi. Boshlang'ich sinflarda ona tili o`qitish metodikasi fani quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:

Savod o`rgatish metodikasi, ya'ni elementar o`qish va yozishga o`rgatish. Bolalarga savod o`rgatish pedagogika fanidagina emas, balki ijtimoiy hayotda ham juda jiddiy masalalardan hisoblanadi. Chunki xalqning savodxonligi mustaqillik uchun, siyosiy

onglilik uchun, madaniyat uchun kurash qurolidir. Mustaqil O'zbekiston Respublikamizda har bir kishining savodxon bo'lishiga alohida e'tibor berilmoqda.

Maktablarda ona tili o'rgatishning mazmuni jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida davlatimizning maktab oldiga qo'ygan vazifasiga moslangan. Bu vazifalar ko'p qirrali bo'lib, ularni bajarish o'quvchilar ongini o'stirishga, ularga g'oyaviy siyosiy, axloqiy, estetik va mehnat tarbiyasini berishga yo'naltirilgan. Ona tilini o'rgatish natijasida o'quvchilarda o'z fikrini grammatik to'g'ri, uslubiy aniq, mazmunli, ohangga rioya qilib ifodalay olish va uni imloviy to'g'ri yoza olish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bu vazifa o'quv predmeti sifatida o'zbek tilining o'ziga xos xususiyati bo'lib, o'quvchini shaxs sifatida shakllantirishga yo'naltirilgan umumta'lim vazifalari bilan bog'liq holda amalga oshiriladi.

Ona tili kursida beriladigan bilimlar mazmunini o'zbek tilining tovush tuzilishi va yozma nutqda tovushlarni ifodalash usullari haqidagi (fonetik va grafik); so'zlarning o'zgarishi va gapda so'zlarning bog'lanishi haqidagi (grammatik, ya'ni morfologik va sintaktik); so'zning morfemik tarkibi va so'z yasash usuli haqidagi (so'z yasalishiga doir); so'zlarning leksiksemantik guruhi haqidagi (leksikologik); o'zbek tilining to'g'ri yozuv tamoyillari va tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi (orfografik va punktuatsion) bilimlar tashkil etadi. Bu bilimlar, birinchidan, grammatik, fonetik, so'z yasalishiga oid tushunchalarda, ikkinchidan, grafik, orfografik, punktuatsion qoidalarda namoyon bo'iadi. Bundan tashqari, o'zbek tili kursi fonetik, grafik, morfologik, sintaktik va boshqa ko'nikma va malakalarni ham o'z ichiga oladi.

Ona tili — milliy savodxonlik fanidir. Chunki bu fanni mukammal o'qitish orqali o'quvchilarning savodxonligiga erishish mumkin. Ona tili fanini o'qitish mobaynida biz pedagoglar o'quvchilarga tilimiz tarixi, so'zlarning xilma-xilligi, ularning yasalishi, tilshunoslik bo'limlari, so'zlarning boyish manbalari haqida ma'lumot berish bilan bir qatorda eng muhim bo'lgan jihat — imloviy savodxonligiga ham alohida e'tibor qaratamiz. Darsliklardagi qoidalar ham imloviy savodxonlikka undaydi. Bu esa o'quvchining egallagan nazariy bilimlarini amaliyotga tatbiq etishiga yordam beradi. Shunday bo'lsa-da, ba'zan o'quvchilarning yozma nazorat ishlari: diktant, bayon, insho, tuzgan matnlarida bir qancha imloviy xatolar uchrab turadi. Ayniqsa, o'quvchilarning x va h harflari qatnashgan so'zlarni yozayotganda ikkilanishi, o'ylanib qolishi va hatto bu harflarning o'rnini almashtirib qo'yishi achinarli holdir. Bunday holat biz pedagoglarni o'quvchilarning yozma savodxonligi ustida yanada ko'proq ishlashga, bunday so'zlarning to'g'ri yozilishini o'quvchilarga oson yo'llar bilan tushuntirishga undaydi. Bu borada o'z tavsiyalarim bilan o'rtoqlashmoqchiman.

Tilimizda x va h harflari qatnashgan so'zlar juda ko'p. Bu so'zlar qanday yozilishini alohida lug'at tarzida o'quvchilarga to'la-to'kis yodlatish amrimahol. Bu so'zlar kerakli mavzularda o'z o'rnida ko'proq qo'llanib, imlosi tushuntirib ketilsa, o'quvchilar oson o'zlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YHATI:

1. G'ulomov M. "Xusnixatga o'rgatishning bahzi masalalari", "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1969 y.
2. G'ulomov M. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarini soddalashtirilgan harflar bilan xusnixatga o'rgatish", "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1970 y.
3. G'ulomov M. Xusnixat metodikasi. Pedagogika bilim yurtlari o'quvchilari uchun qo'llanma. "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1976 y.
4. G'ulomov M. Xusnixat "2 sinf uchun". "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent 1974 y.